

BARBARA
KINGSOLVER

Biblija otrovne masline

Preveo
Goran Kapetanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Barbara Kingsolver

THE POISONWOOD BIBLE

Copyright © 1998 by Barbara Kingsolver

Translation copyright © 2002, 2013, 2026 za srpsko
izdanje, LAGUNA

Za Frensis

Napomena prevodioca

Usled specifične i tesne povezanosti protagonistkinja s njihovim biblijskim imenjakinjama, u prevodu čitavog romana neizbežno se nametnulo dosledno korišćenje katoličkog biblijskog imenoslova kao bližeg transkripcionom standardu engleskih imena. S druge pak strane, citati stihova iz Svetog pisma preuzeti su iz tradicionalnog srpskog prevoda Đure Daničića i Vuka Karadžića.

Odlomak iz *Bure* Viljema Šekspira preuzet je iz prevoda Živojina Simića i Sime Pandurovića.

Reč autora

Ovo delo je plod fikcije. Glavni likovi potpuno su izmišljeni i, koliko je meni poznato, nemaju veze sa stvarnim osobama. Međutim, Kongo u koji sam ih smestila jeste stvaran. Istorijske ličnosti i događaje opisala sam što sam stvarnije mogla, uz pomoć pisane istorije i svih njenih očaravajućih verzija.

Budući da nisam mogla da uđem u Zair dok sam istraživala građu i pisala roman, oslonila sam se na sećanje, putovanja po ostalim krajevima Afrike i mnogobrojne pripovesti o prirodnoj, kulturnoj i društvenoj istoriji Konga/Zaira. Raznorodnost i vrednost tih izvora – vrednost za mene i za bilo kog čitaoca koji želi više da sazna o činjenicama koje podržavaju fikciju – jeste tolika da sam mnoge od njih navela u bibliografiji na kraju knjige. Najsuštinskiju pomoć dobila sam od Džonatana Kvitnija i opisa postkolonijalne istorije Zaira u njegovoj odličnoj knjizi *Beskrajni neprijatelji*, koja je pobudila i moju žudnju da napišem roman o istoj temi. Stalno sam se vraćala toj priči, i za globalnu sliku i za bezbrojne male detalje. Raznorodna uputstva sakupila sam i iz klasičnog opusa Janhajncu Jana, *Muntu*; iz romana Činuaa Akebea *Stvari se raspadaju*; iz dela Alana P. Merijama *Kongo: Pozadina konflikta*; i iz knjige *Lumumba*:

Poslednjih pedeset dana autora G. Hajnca i H. Donea. Uopšte ne bih ni mogla da napišem knjigu bez dva izuzetna, otprilike podjednako obimna izvora literarne inspiracije: *Kikongo-francuskog rečnika* K. E. Lamana i *Biblije kralja Džejmsa*.

Takođe sam se oslonila na svoje energične prijatelje, a neki od njih sigurno su pomislili da će izdahnuti pre nego što prestanem da pred njih iznosim brda papira s novim verzijama rukopisa. Stiven Hop, Ema Hardesti, Frensis Goldin, Teri Karten, Sidel Krejmer i Lilijan Lent pročitali su mnoge skice i dali neprocenjive komentare. Ema Hardesti je čudo kolegijalnog takta, prijateljstva i efikasnosti koje mi je omogućilo da provodim dane pišući. En Mers i Erik Piterson razjasnili su gramatičke detalje jezika kikongo i kongoanske životne običaje. Džim Maluza i Sonja Norman dodali su pronicljive detalje u završnu verziju. Kejt Turkington uveseljavala me je iz Južne Afrike. Mumija Abu-Džamal pročitao je i komentarisao rukopis u zatvoru; zahvalna sam za njegovu inteligenciju i hrabrost.

Posebno zahvaljujem Virdžiniji i Vendelu Kingsolveru što su na svaki način drugačiji roditelji od onih koje sam stvorila za pripovedačice ove priče. Bila sam srećno dete medicinskog i zdravstvenog radnika, a njihova saosećajnost i radoznalost odvela ih je u Kongo. Odgajili su me na čudesnom mestu, naučili su me da obraćam pažnju i od malih nogu me uputili na istraživanje velikog, promenljivog tla između pravedništva i poštenja.

Skoro trideset godina sam čekala mudrost i zrelost koje su mi trebale za pisanje ove knjige. Činjenica da sam je sada napisala ne dokazuje nijednu od te dve stvari, već beskrajno ohrabrivanje, bezuslovnu veru, noći probdevene u razgovorima i gomile tajanstvenih priručnika koje je u poslednjem trenutku uspevao da nabavi moj izvanredni muž. Hvala ti, Stivene, što si me naučio da ne vredi čekati stvari koje se tek naziru u daljini i što si verovao da je avanturistički duh obično dovoljan.

Knjiga prva

POSTANJE

I reče im Bog:

*Rađajte se i množite se, i napunite zemlju,
i vladajte njom, i budite gospodari
od riba morskih i od ptica nebeskih
i od svih zveri što se miču po zemlji.*

POSTANJE 1:28

Orleana Prajs

OSTRVO SANDERLING U DŽORDŽIJI

Zamisli propast toliko čudnu da mora da se nije ni desila. Prva slika neka ti bude šuma. Želim da budete njena svest, oči u drveću. Stabla su stubovi glatke, tamne, pegave kore, nalik su nerazumno velikim mišićavim životinjama. Sav prostor ispunjen je životom: tanane, otrovne žabe, ratnički obojene kosturolikim šarama, slepljene u kopulaciji, nose svoja dragocena jaja na mokro lišće. Puzavice dave svoj sopstveni rod u večnoj borbi za sunčevu svetlost. Disanje majmuna. Klizanje zmijskog stomaka po grani. Armija mrava u jednostrukoj koloni melje stablo mamutovca u jednolike mrvice i vuče ga dole u tamu, svojoj proždrljivoj kraljici. Zauzvrat, hor izdanaka krivi svoje vratove iz trulih panjeva, crpeći život iz smrti. Ta šuma jede samu sebe i živi zauvek.

Daleko dole sada nailazi žena i vodi kolonu od četiri devojčice, svih pet su u haljinama nalik muškim košuljama. Gledane odozgo, one su blede, ukleti pupoljci, koji će sigurno pobuditi tvoju naklonost. Pripazi. Moraćeš kasnije da odlučiš koliko naklonost zaslužuju. Majka pogotovu – gledaj kako ih predvođi, bledooka, obazriva. Tamna kosa joj je povezana dronjavom čipkanom maramicom, a njenu zakrivljenu vilicu obasjavaju

velike naušnice od lažnih bisera, kao da bi te nestvarne lampe mogle da pokažu pravi put. Četiri kćeri hodaju za njom, svaka sabijena u telo napeto poput strune, svaka sposobna da ženi-no srce pošalje drugačijom stazom do slave ili prokletstva. Čak i sad se opiru bliskosti, kao mačke u vreći: dve plavuše – jedna niska i neobuzdana, druga visoka i ohola – uokvirene su dvema identičnim brinetama kao knjiga koricama, a prednja bliznakinja žudno grabi napred dok zadnja raščišćava zemlju ritmičnim šepanjem. Međutim, nepokolebljivo su složne kad se penju preko smrdljivo istrulelih balvana koji su pali preko staze. Dok ih vodi, majka elegantno zamahuje ispred sebe razdvajajući zavesu po zavesu paučine. Čini se kao da diriguje. Iza njih se zavesa ponovo sklapaju. Pauci se vraćaju svom ubilačkom životu.

Na obali potoka ona im poslužuje sumornu užinu, naime, čvrst, bajat hleb prekriven smrvljenim kikirikijem i nekoliko režnjevima gorkih zelenih banana. Posle meseci umerne izgladnelosti, deca sad i zaboravljaju da se požale na hranu. Čutke gutaju, otrešaju mrvice i trče nizvodno ne bi li se okupale u brzjoj struji. Majka ostaje sama, zaklonjena ogromnim drvećem na ivici bare. Sada to mesto poznaje koliko i dnevnu sobu kuće u kojoj živi životom kakav nikad nije priželjkivala. Nespokojno se odmara u tišini, gledajući tamne mrave kako ključaju po mrvama onoga što je i u početku izgledalo kao neverovatno mršav ručak. Skuplja haljinu ispod nogu i gleda svoja jadna, голуždrava stopala, ugnežđena na ivici vode – te ptičeblice, nesposobne da odlete odatle, od nesreće za koju zna da je na pomolu. Mogla bi da izgubi sve i, još gore, svoju decu. Najgore od svega: *tebe*, svoju jedinu tajnu. Svoju mezimicu. Kako bi majka mogla da živi s takvom krivicom?

Nečovečno je sama. A onda, odjednom, više nije. Divna životinja stoji na drugoj strani vode. Gledaju se svojim životima, žena i stvorenje, začuđeni što su se našli na istom mestu. Stvor se umiri, ispitujući je ušima crnih vrhova. Leđa su mu u

prigušenoj svetlosti riđastosmeđa i spuštaju se naniže, počev od plemenite grbe njegovih ramena. Šumske senke padaju u linijama preko njegovih beloprugih bokova. Krute prednje noge raširene su mu poput štula, jer je uhvaćen dok se saginjao da pije vodu. Ne skidajući pogled s nje, malo savije koleno, zatim rame, gde ga je pecnula muva. Potom zaboravlja na svoje iznenađenje, odvraća pogled i pije. Ona može da oseti dodir njegovog dugog, uvijenog jezika po površini vode, kao da joj životinja vodu pije iz dlana. Glava mu se nežno klati, a mali baršunasti rogovi, straga osvetljeni belinom, ljuljaju se kao mladi listovi.

Trajalo je tek trenutak, šta god da je bilo. Jedan zadržan dah? Mravlje popodne? Bilo je kratko, to mogu da tvrdim, jer iako deca već mnogo godina ne gospodare mojim životom, majka se uvek seća trajanja tišine. Nikad nisam imala više od pet minuta neprekidnog mira. Ja sam bila ta žena na obali reke, naravno. Orleana Prajs, južnjačka baptistkinja po udaji, majka dece žive i mrtve. Tada, i samo tada, došao je okapi na potok, a ja sam ga jedina videla.

Saznala sam kako se zove to što sam videla tek nekoliko godina kasnije, u Atlanti, kada sam nakratko pokušavala da se zamonašim u javnoj biblioteci, verujući da svaka napuklina u mojoj duši može da se zakrpi knjigom. Pročitala sam da je mužjak okapija manji i stidljiviji od ženke i da se skoro ništa drugo ne zna o njima. Stotinama godina su ljudi u dolini Konga govorili o toj divnoj, čudnoj životinji. Kad su evropski istraživači čuli priče, proglasili su ga legendom: jednorogom. Još jednom mitskom pričom iz tamnog kraljevstva otrovnih strela i usana probijenih kostima. Međutim, tokom dvadesetih godina, kada su drugde u svetu ljudi iskoristili pauze između ratova da usavrše avion i automobil, beli čovek konačno je uspeo da vidi okapija. Mogu da zamislim kako ga uhodi dvogledom, podiže mušicu pušчанog nišana i uzima ga za sebe. Porodica okapija sada obitava u njujorškom Prirodnjačkom muzeju, mrtvi

su i napunjeni, hladnih staklenih očiju. I tako je sada okapi po naučnim poimanjima stvarna životinja. Tek stvarna, ne legendarna. Jedna vrsta životinje, konjolika gazela, srodnik žirafe.

Oh, ali ja znam više od toga, a i ti. Ti stakleni muzejski pogledi nemaju nikakve veze s *tobom*, moja nesačuvana mezimice, divlja po ceo dan. Tvoje bistre oči oburvavaju se na mene bez prestanka, u ime živih i mrtvih. Zauzmi onda svoje mesto. Pogledaj događaje sa svih strana i razmotri sve druge moguće ishode. Zamisli čak i da Afrika uopšte nije ni osvojena. Zamisli one prve portugalske avanturiste kako se približavaju obali i gledaju ivicu džungle podesivši svoja mesingana sočiva. Zamisli da su zbog nekog začudnog straha ili providenja spustili svoje durbine, okrenuli se, namestili jedra, otplovili. Zamisli da su svi koji su sledili uradili isto. Kakva bi Afrika bila sada? Sve što mogu da zamislim jeste drugi okapi, onaj u koga su verovali. Jednorog koji može da te pogleda u oči.

Leta gospodnjeg 1960. majmun je prohujao svemirom u američkoj raketi; Kenedijev mali ispred nosa je ukrado fotelju očinski nastrojenom generalu po imenu Ajk; a ceo svet se okretao oko ose po imenu Kongo. Majmun je plovio iznad glava, a na zemaljskom nivou su se ljudi u zaključanim sobama cenjkali oko dobara Konga. Međutim, ja sam bila tu. Baš na glavite čiode.

Tamo su me nanele plima muževljevog samopouzdanja i struja detinjih potreba. To je moj izgovor, mada ni njemu ni njima zapravo uopšte nisam toliko trebala. Moja prvorodena i moja beba od početka su pokušavale da me kao ljusku svuku sa sebe, dok su bliznakinje bile obdarene finom pronicljivošću, kojom su jednostavno gledale mimo mene u bilo šta zanimljivije. A moj muž – pa, u paklu nema jarošnika kakav je baptistički propovednik. Udala sam se za čoveka koji nikad

nije mogao da me voli, verovatno. Time bi se narušila njegova odanost celom ljudskom rodu. Ostala sam njegova žena jer je to jedino što sam mogla da budem svaki dan. Moje kćeri bi govorele: Vidiš, majko, ti nemaš svoj život.

Nemaju pojma. Svako ima *samo* svoj život.

Videla sam stvari koje one nikad neće spoznati. Videla sam porodicu ptica-tkalja kako mesecima gradi gnezdo, koje se pretvorilo u tako čudovišnu grudvu pruća i podmlatka i besmisla da se samo stablo konačno srušilo uz tutnjavu. Nisam o tome pričala ni mužu ni deci, nikada. Sad shvataš. Ja imam svoju priču koja me, kako starim, sve više pritiska. Sada, kad svaka meteorološka promena provlači bol kroz moje kosti, obrćem se u krevetu, a uspomene kuljaju kao zujanje muva iz strvine. Žudim da ih se otarasim, ali takođe i oprezno biram koje ću da pustim na svetlost dana. Želim da me smatraš nedužnom. Koliko god sam žudela za tvojim izgubljenim malim telom, toliko sad želim da prestaneš da unutrašnjost mojih ruku noću gladiš vrhovima svojih prstiju. Prestani da šapućeš. Ja ću živeti ili umreti onako kako mi presudiš, ali mi prvo dozvoli da kažem ko sam. Dozvoli mi da tvrdim da smo se Afrika i ja neko vreme družile, a onda udaljile, kao da smo obe bile u vezama koje su se završile rastankom. Ili da kažem da me je Afrika svladala kao napad kakve retke bolesti od koje se nikad nisam potpuno oporavila. Možda ću čak priznati i istinu, da sam ujahala s konjanicima i videla Apokalipsu, ali i dalje tvrdim da sam bila samo zarobljeni svedok. Šta je osvajačeva žena ako i sama nije plen? Kad smo kod toga, šta je *on*? Kad dojaše da bi satro netaknuta plemena, misliš li da njih ne obara strast za tim očima boje neba? Želja da se dohvate tih konja i tih pušaka? Zato i vičemo na istoriju, stalno, stalno. Nisam samo ja kriva; zločini su bili rasuti na svih sedam dana u nedelji, a ja sam morala da hranim i svoja usta. Nisam znala. Nisam imala svoj život.

A ti ćeš reći da jesam. Reći ćeš da sam hodala po Africi neokovanih zglavaka i da sam sada još jedna slobodna duša bele kože koja nosi neko ukradeno dobro: pamuk ili dijamante, slobodu u najmanju ruku, napredak. Neki od nas znaju kako smo došli do svog imetka, neki ne znaju, ali ga svi podjednako nosimo. Sada вреди samo jedno pitanje: Kako nameravamo da živimo s tim?

Znam kakvi su ljudi i kako su naučili da misle. Većini tokom plovidbe od kolenke do groba savest ostane čista kao sneg. Lako je uperiti prst na druge ljude, srećom mrtve, počev od onih koji su zahvatili blato sa rečnih obala ne bi li osetili miris izvora. Pa, doktor Livingston, pretpostavljam, zar on nije bio hulja?! On i svi špekulanti koji su onda napustili Afriku kao što muž raskida sa ženom, ostavljajući njeno golo telo sklupčano oko izjalovljenog rudnika njene utrobe. Znam ljude. Većina nema blagog pojma o ceni snežnobele savesti.

Ja bih bila ista kao i drugi da nisam platila svoj mali tal u krvi. Gazila sam po Africi ne razmišljajući, pravo od božanstveno inspirisanog početka naše porodice do našeg užasnog kraja. Verujem da između, usred svih onih maglovitih noći i mračno obojenih dana s mirisom zemlje, leži suština časne pouke. Ponekad skoro mogu i da je izgovorim. Da mogu, bacila bih je drugima u lice, bojim se, po cenu da ih onespokojim. Zbacila bih tu užasnu priču sa svojih ramena, poravnala je, skicirala naše zločine kao propali plan bitke i mahala njime u lica našim susedima, koji su već obazrivi prema meni. Međutim, Afrika se menja pod mojim rukama, odbija da učestvuje u propalim vezama. Odbija da bude bilo koje mesto ili bilo šta osim sebe same: životinjsko carstvo koje pravi darmar u carstvu slave. Eto, sada zauzmi svoje mesto. Nemoj staroj opsednutoj babuskeri da ostaviš ništa čime bi onespokojavala. Ništa osim ovog njenog života.

Želeli smo samo da budemo gospodari svih zveri što se miču po zemlji. I tako se desilo da smo zakoračili na mesto za

koje smo verovali da je neoblikovano, gde se samo tama mica-
la po površinama voda. Sada se smeješ, danju i noću, dok glo-
đeš moje kosti. Ali šta smo drugo mogli da mislimo? Samo da
je sve počelo i završilo se s *nama*. Šta mi znamo, čak i sada?
Pitaj decu. Pogledaj u šta su izrasla. Možemo samo da govori-
mo o onome što smo poneli sa sobom i o onome što smo oteli.

ONO ŠTO SMO PONELI

KILANGA

1959.

Lea Prajs

D ošli smo iz Betlehema u Džordžiji i u džunglu smo poneli mešavinu za tortu po receptu Beti Kroker. Moje sestre i ja računale smo da svakoj sleduje po jedan rođendan tokom naše dvanaestomesečne misije. „A svega mi na svetu“, predvidela je naša majka, „u Kongu ne postoji Beti Kroker.“

„Tamo kuda idemo uopšte *nema* ni kupaca ni prodavaca“, ispravio ju je moj otac. Njegov ton ukazivao je da majka nije shvatila našu misiju i da ju je njena strepnja zbog Beti Kroker smestila među srebroljubive grešnike koji su jedili Isusa dok mu nije prekipelo, a onda ih je izbacio iz crkve. „Tamo kuda idemo“, rekao je da bi stvari potpuno razjasnio, „ne postoji čak ni *Pigli Vigli**.“ Očigledno je otac to smatrao pohvalom za Kongo. Samo sam pokušala da zamislim i naježila sam se od glave do pete.

Ona mu se nije usprotivila, naravno. Međutim, kada je shvatila da nema povratka, naša majka počela je da u praznu spavaću sobu nakuplja sve moguće stvari za koje je mislila da će nam u Kongu trebati za prosto preživljavanje. „Goli minimum, za moju decu“, poluglasno bi objašnjavala po ceo bogovetni dan. Pored mešavine za tortu, nagomilala je i desetine

* *Piggly Wiggly* – lanac supermarketa. (Prim. prev.)

konzervi začinjene šunke „andervud“; Rahelino ručno ogledalo od imitacije slonovače na čijoj je poledini bila slika dama s napuderisanim perikama; naprstak od nerđajućeg čelika; dobre makaze; tuce mekih olovaka; tušta i tma flastera, anacina, apsorbina; i toplomer.

I sada, evo, sva su ta šarolika blaga bezbedno preneti i uskladištena za slučaj potrebe. Zalihe su nam još netaknute, osim tableta anacina koje je popila naša majka i naprska koji je Ruta Mej ispustila u nužnik. Međutim, već sad te stvari podsećaju na prohujali svet: odskaču od naše kongoanske kuće, kao veseli poklončići upoređeni s blatnjavom bojom skoro svega ovdašnjeg. Dok zurim u njih, očiju osvetljenih kišnom sezonom i zuba stegnutih Kongom, jedva da mogu i da se setim mesta na kome su te stvari uobičajene, na kome su tek žuta olovka, tek zelena boca aspirina među mnogim sličnim bocama na visokoj polici.

Majka je pokušala da predvidi svaku slučajnost, uključujući glad i bolest. (A otac generalno odobrava *slučajnosti*. Naime, Bog je samo čoveku dao sposobnost predviđanja.) Nabavila je dobru zalihu antibiotika od našeg dede, dr Bada Vortona, koji ima senilnu demenciju i voli da se šeta nag, ali je i dalje savršen u dve stvari: igri dama i pisanju recepata. Takođe smo poneli i tučani tiganj, deset paketa pekarskog kvasca, pincetu za obrve, glavu sekire, sklopivi vojni ašov za nužnike i, bogme, još mnogo šta. Osećali smo da sa sobom moramo da ponesemo pun dijapazon zala civilizacije.

Čak je i dopremanje tog golog minimuma ovamo bilo kušnja. Upravo kad smo odlučili da smo potpuno spremni i kad smo se spremali za polazak, ne lezi vraže, saznali smo da aviokompanija *Pan Ameriken* na prekookeanskim letovima dozvoljava dvadeset kilograma prtljaga po putniku. Dvadeset kilograma prtljaga po putniku i ni gram više. E, te loše vesti su nas prestravile! Ko bi pomislio da u saobraćaju modernog mlaznog doba ima ograničenja? Kad smo sabrali sve naše

dozvoljene dvadesetine kilograma, uključujući tu i Rutu Mej – srećom, računala se kao cela osoba, mada je mala – imali smo dvadeset osam kilograma viška. Otac je posmatrao naš očaj kao da ga je i očekivao sve vreme, i prepustio je ženi i kćerima da se snađu, podsećajući nas na krinove, kojima nisu potrebna ni ručna ogledala ni tablete aspirina.

„Ali krinovima trebaju *Biblije*, sigurno, i njegov prokleti stari ašov za nužnike“, promrmljala je Rahela dok su njeni voljeni kozmetički artikli jedan po jedan leteli iz kofera. Rahela nikad nije posebno dobro shvatala Sveto pismo.

Možda smo i mislile o krinovima, ali koliko god da smo prtljaga odbacile, i dalje nismo stigle ni blizu cilja, čak i bez Rahelinih sredstava za ulepšavanje. Skoro da smo bile potpuno nemoćne. A onda, aleluja! U poslednjem mogućem trenutku – spasene. Usled previda (ili verovatnije, ako razmislite, iz čiste učtivosti), putnici se ne mere. Na to su nam ukazali iz Lige južnjačkih baptističkih misija, mada nisu baš otvoreno došli i rekli nam da se pošegačimo sa zakonom o dvadeset kilograma, te smo mi napravili plan. Zapucali smo za Afriku noseći prekomeran prtljag na svojim telima, pod odećom. Takođe smo imali i *odeću* ispod odeće. Moje sestre i ja smo pre izlaska iz kuće obukle po šestoro dugačkih gaća, dve podsuknje i potkošulje; nekoliko haljina jednu preko druge i helanke ispod njih; i, preko svega, nepromočive mantile. (Enciklopedija savetuje pripravnost na kišu.) Druge stvari – alat, kutije s mešavinom za tortu i tako dalje – bile su nam neprimetno ušuškanе u džepove i oko pojasa, kao neki zveckavi oklop.

Spolja smo obukle svoje najbolje haljine, da bismo ostavile dobar utisak. Rahela je obukla svoj zeleni laneni uskršnji kostim kojim se toliko razmetala, a svoju svetlu kosu povukla je s čela širokom ružičastom elastičnom trakom. Rahela ima petnaest godina – ili, kako bi ona rekla, puni šesnaest – i ne zanima je ništa osim izgleda. Njeno puno kršteno ime je Rahela Rebeka, zato smatra da sme da se ugleda na Rebeku devicu na studentcu,

za koju se u Postanju kaže da „beše vrlo lepa“ i da su joj, kao prosidbeni darovi, smesta ponuđene zlatne naušnice, kad ju je Abrahamov sluga uhodio dok je zahvatala vodu. (Budući da je od mene starija godinu dana, pobija ikakvu vezu sa sirotom biblijskom Rahelom, Leinom mlađom sestrom, koja je morala godinama da čeka na udaju.) Dok je sedela pored mene u avionu, stalno je treptala snežnobelim trepavicama i nameštala ružičastu traku u kosi, pokušavajući da me natera da uočim kako je krišom na nokte stavila i lak usklađene, žvaka-roze boje. Pogledala sam u oca, koji je sedeo pored prozora na suprotnom kraju celog reda Prajsovih. Krvavocrvena sunčeva kugla lebde-la je iza njegovog prozora i buktala mu u očima dok je neprestano tražio Afriku na horizontu. Srećom po Rahelu, mnogo mu je drugih stvari bilo na umu. Zbog lakiranja noktiju bila je mlačena kaišem, čak i u tim godinama. Ali to je prava Rahela: pokušava da prodene samo još jedan poslednji greh pre nego što napusti civilizaciju. Rahela je, po mom mišljenju, prizemna i zamorna, zato gledam kroz prozor, gde me čeka lepši pogled. Otac smatra da su šminkanje i lakiranje noktiju predznaci prostituisanja, baš kao i probušene uši.

Bio je u pravu i za krinove. Negde iznad Atlantskog okeana, ušestostručeni donji veš i mešavina za tortu pretvorili su se u prilično zamašan krst na našim plećima. Svaki put kad bi Rahela posegnula za svojom tašnom, morala je jednu ruku da drži preko svoje lanene jakne, mada bi se svejedno začulo tiho klopotanje. Sad sam zaboravila koju je vrstu krijumčarenog kućanskog oružja tu nosila. Ignorisa-la sam je, pa je uglavnom ćaskala s Adom – koja ju je takođe ignorisala, ali kako Ada nikad ni sa kim nije razgovarala, nije se toliko primećivalo.

Rahela obožava da zavitlava sve živo na zemlji, ali najviše našu porodicu. „Hej, Da!“, prošaputala je Adi. „Šta misliš da smo sad na *Kućnoj zabavi Arta Linkletera*?“

Nisam mogla a da se ne nasmejem. Gospodin Linkleter voli da iznenadi dame tako što uzme njihove tašne i pred publikom

izvadi sve što je u njima. Ljudi misle da je mnogo smešno ako se u tašni zadesi otvarač za konzerve ili slika Herberta Huvera. Zamislite da istrese *nas* i da ispadnu pinceta za obrve ili sekirica. Od same pomisli sam se unervozila. Takođe sam osetila klaustrofobiju i vrućinu.

Konačno, konačno smo iz aviona iskloparali kao stado krava i niz stepenišnu rampu zakoračili u omorinu Leopoldvila, a onda su plavi uvojci naše sestrice Rute Mej klonuli unapred i ona se onesvestila na majčinom ramenu.

Oživela je vrlo brzo u aerodromskoj zgradi, koja je vonjala na urin. Bila sam uzbuđena i morala sam u toalet, ali nisam mogla ni da naslutim kuda bi devojka uopšte mogla da se zaputi na takvom mestu. Napolju se veliko lišće palmi njihalo na jarkoj svetlosti. Gomile ljudi promicale su na jednu pa na drugu stranu. Aerodromska policija nosila je svetlomaslinaste košulje s mnogo metalne dugmadi i, verovali ili ne, puške. Kud god da pogledate, videli biste sitne crne starice kako tegle čitave korpe pune stvari duž zasada sparušenog zelenila. Piliće, takođe. Mali rojevi dece vrebali su pored vrata, očigledno s isključivom svrhom spopadanja stranih misionara. Kad su videli našu belu kožu, istog časa su počeli da moljakaju na francuskom: „*Cadeau, cadeau?*“ Podigla sam ruke da bih pokazala totalni i potpuni nedostatak poklona za afričku decu. Možda se ljudi samo sakriju iza nekog drveta i čučnu, pomislila sam; možda zato smrdi.

Upravo je tad bračni par baptista s naočarima od kornjačevine izronio iz gužve i rukovao se s nama. Prezivali su se čudno, Anderdaun – prečasni i gospođa Anderdaun. Došli su da nas provedu kroz carinu i govorili su francuski s ljudima u uniformama. Otac je ukazao da smo svakako sposobni da se sami pobrinemo za sebe, ali im je ipak zahvalio na ljubaznosti. Bio je toliko učitiv da Anderdaunovi nisu ni osetili da je iznerviran. Nastavili su da se vrpolje oko nas kao da smo stari prijatelji i poklonili su nam mrežu za komarce, naramke mreže za

komarce, koja se nelagodno vukla po zemlji kao buket nekog mladog gimnazijalca kome se previše dopadate.

Dok smo stajali držeći svoju mrežu i znojeći se kroz svu odeću, pogostili su nas informacijama o našem budućem domu, Kilangi. Oh, imali su mnogo šta da kažu, jer su sa svojim sinovima ranije živeli tamo i podigli školu, crkvu, sve. U jednom trenutku je Kilanga bila stalna misija, s četiri američke porodice i lekarom koji je dolazio jednom nedeljno. Sada se sve srozalo, rekli su. Nema više doktora, a sami Anderdaunovi morali su da se presele u Leopoldvil da bi svoje sinove upisali u doličnu školu – *ako*, rekla je gospođa Anderdaun, možete to da *nazovete* doličnim. Ostali misionari iz Kilange odavno su otišli. Dakle, svelo se na porodicu Prajs i ono što smo sami mogli da prikupimo. Upozorili su nas da ne očekujemo previše. Srce mi je lupalo jer sam očekivala sve: tropsko cveće, riku divljih zveri. Božje carstvo u svojoj čistoj, neproduhovljenoj slavi.

Tada, baš dok im je otac nešto objašnjavao, Anderdaunovi su nas iznenada ukrcali u mali avion i ostavili nas. U avionu smo bili samo mi i pilot koji je podešavao slušalice pod svojim šeširom. Potpuno nas je ignorisao, kao da smo tek običan teret. I tako sedosmo, ogrnute metrima belog vela kao umorne neveste, otupele od užasne buke aviona koji je preletao vrhove drveća. Bile smo izmoždene, kako bi moja majka rekla. „Baš-baš izmoždene“, rekla bi. „Šećeru, nemoj da se sapleteš o to, izmoždena si, vidi se.“ Gospođa Anderdaun se preterano oduševljavala i smejala zbog našeg, kako je rekla, šarmantnog južnjačkog akcenta. Čak je pokušala i da imitira kako izgovaramo „devojke“ i „zdravo.“ („*D'vojke*“, rekla je. „*Al' svakako, avijooon kreće, aj'mo, d'vojke!*“ i „*Z'ra'o*“ – kao da ne kažem šta!) Uspela je da me postidi zbog naših jednostavnih izraza i razvučenih samoglasnika, a ja nikad nisam mislila da imam bilo kakav akcenat, mada sam, naravno, bila svesna da zvučimo drugačije od Jenkinsa s radija i televizije. Imala sam o čemu da razmišljam kad sam sela u taj avion, a uzgred, i dalje mi se piškilo. Međutim,

do tada smo već bile ošamućene i ćutljive, naučene da na sedištu ne zauzimamo više mesta nego što nam pripada.

Posle dugog leta spustili smo se na pistu od visoke žute trave. Sve smo poskočile sa sedišta, ali je otac, zbog svog upečatljivog stasa, morao da se zguri po celoj kabini aviona umesto da sedne pravo. Žurno je izgovorio blagoslov: „Nebeski Oče, molim se da me učiniš moćnim oruđem Tvoje savršene volje ovde u Belgijskom Kongu. Amen.“

„Amen!“, odgovorile smo, a on nas je onda kroz ovalna vrata izveo na svetlost.

Načas smo zatreptale, zureći kroz prašinu u stotinu crnih seljana, vitkih i nemih, koji su se ljuljali lagano poput drveća. Napustili smo Džordžiju na vrhuncu letnjeg cvetanja bresaka, a sada smo stajali u zbunjujuće suvoj, crvenoj magli koja nije ličila ni na kakvo godišnje doba. Sa svom našom višeslojnom odećom mora da smo ličili na familiju Eskima bućnutu u džunglu.

Ali to je bio naš teret, jer smo mnogo toga morali da ponesmo ovamo. Svaku od nas je poneka dopunska odgovornost grizla ispod odeće: čekić, baptistički himnal, vredni predmeti koji su nadomeštali upražnjenu težinu nekog drugog materijalnog hira koji smo našli snage da ostavimo. Naše putovanje trebalo je da bude veliki poduhvat u ravnoteži. Moj otac je, naravno, nosio Reč Božju – koja, srećom, nema nikakvu težinu.

Ruta Mej Prajs

Bog kaže da su Afrikanci Hamova plemena. Ham je bio najgori od tri Noina sina: Šema, Hama i Jafeta. Sva porodična stabla potiču samo od te trojice, jer je Bog napravio veliku poplavu i podavio grešnike. Ali su se Šem, Ham i Jafet popeli na brod i bili su skroz u redu.

Ham je bio najmlađi, kao ja, i nije bio dobar. Ni ja ponekad nisam dobra. To se dogodilo kad su izašli iz Arke i pustili sve životinje. Ham je našao svog oca Nou svinjski pijanog i golog i mislio je da će biti zabavno ako to svima pokaže. Druga dva brata pokrili su Nou ćebetom, ali je Ham pukao od smeha. Kad se Noa probudio, braća tužibabe su mu sve ispričala. Onda je Noa prokleo Hamovu decu da budu robovi za vek vekova. Tako su i postali crni.

Kod kuće u Džordžiji oni imaju svoju posebnu školu, da se ne bi šepurili po Rahelinoj i Leinoj i Adinoj školi. Lea i Ada su talentovana deca, a ipak moraju da idu u istu školu sa svima ostalima. Ali ne i obojena deca. Čovek u crkvi je rekao da su oni drugačiji od nas i da treba da budu odvojeni. Džimi Krou to kaže, a on pravi zakone. Oni ne ulaze ni u restoran *Vajt Kasl* gde nas mama vodi na koka-kolu, a ni u zoološki vrt. Njihov dan za zoološki vrt je četvrtak. Tako stoji u Bibliji.

U našem selu ima ovoliko belih ljudi: ja, Rahela, Lea i Ada. Mama. Otac. To je šest ljudi. Rahela je najstarija, ja sam najmlađa. Lea i Ada su u sredini i one su bliznakinje, zato su možda i jedna osoba, ali mislim da su dve, jer Lea trči svuda i penje se na drveće, a Ada ne može, cela jedna strana tela joj je bolesna, a i ne govori jer joj je oštećen mozak i sve nas mrzi. Ona knjige čita naopачke. Treba da mrzite samo Sotonu i da volite sve ostale.

Ja se zovem Ruta Mej i mrzim Sotonu. Dugo sam mislila da se zovem šećer. Mama to stalno govori. *Šećeru, dođi samo na tren. Šećeru, nemoj to da radiš.*

Reks Minton je u školi veronauke rekao da bolje ne ide-mo u Kongo, zbog domorodaca ljudoždera koji će nas skuva-ti u loncu i pojesti. Rekao je: „Mogu da pričam kao domoro-dac, slušaj: Aga бага бага laga.“ Rekao je da to znači: „Ima da napravim palicu za bubanj od one male sa žutim pletenicama.“ Naša učiteljica veronauke gospođica Beni rekla mu je da uču-ti. Ali nešto da vam kažem: nije rekla ni ovo ni ono o tome da li će nas skuvati i pojesti. Tako da ne znam.

Evo još belih ljudi koje smo do sada našli u Africi: gospodin Akselrot koji leti u avionu. On ima najprljaviji šešir na svetu. Živi daleko dole, kod avionske piste, sam u kolibi kad god dođe ovamo, a mama kaže da je to sasvim odgovarajući smeštaj za *njega*. Prečasni i gospođa Anderdaun, koji su počeli da oku-pljaju afričku decu u crkvi pre mnogo godina. Anderdaunovi međusobno govore francuski, bez obzira što su beli. Ne znam zašto. Imaju svoja dva sina, Anderdaunova sina, koji su veliki i idu u školu u Leopoldvilu. Bilo im nas je žao, pa su nam posla-li stripove da nam se nađu u avionu. Skoro sve sam ih uzela za sebe kad su Lea i ostali zaspali u avionu. *Paja Patak. Usamlje-ni rendžer. I bajke, Pepeljuga i Trnoružica.* Sakrila sam ih na jedno mesto. Onda mi je pozlilo i povratila sam u avionu i sve se izlilo po torbi i *Paji Patku*. Taj strip sam stavila pod sedište, tako da ga više nemamo.

Dakle, ovo su svi koji će biti u našem selu: porodica Prajs, Usamljeni rendžer, Pepeljuga, Trnoružica i plemena Hamova.

Rahela Prajs

Jao, čoveče, šta nas je ovo snašlo, pomislila sam o Kongu čim smo zakoračili. Treba ovde da budemo glavni, ali mi ne izgleda da smo odgovorni i za šta, ponajmanje za sebe same. Otac je planirao staru dobru grupnu molitvu za dobrodošlicu, da bi dokazao da nas je Bog ovamo doveo i namerio da se nastanimo. Međutim, kad smo izašle iz aviona i kolebljivo zakoračile po poljani, Kongoanci su nas okružili – *Gospode!* – bučno zapevajući. Očarani, sigurna sam. Zapahnuo nas je smrad znojavih tela. Trebalo je u tašnu da uguram one dezodoransne uloške koji traju pet dana.

Osvrnula sam se da nađem svoje sestre i da im kažem: „Hej, Da, Lea, zar vam nije drago što koristite *dajal**? Kamo sreće da ga svi koriste.“ Nisam mogla da vidim nijednu bliznakinju, ali sam uočila Rutu Mej kako se sprema da zvekne u svoju drugu komu tog dana. Zakovrnula je očima i uglavnom su se videle beonjače. Šta god da ju je vuklo u ponor, znala sam da se tome opire iz sve snage. Ruta Mej je iznenađujuće tvrdoglava za petogodišnjakinju i nesklona da propušta bilo kakav oblik provoda.

* Marka sapuna. (Prim. prev.)

Majka ju je uhvatila za ruku, a i mene – što ni za trenutak ne bih tolerisala kod kuće u Betlehemu. Ali ovde bismo se u celoj gunguli pogubili, jer nas je velika crna reka ljudi prosto vukla. A prašina, auh! Svuda je bila prašina kao prah od crvene krede, a ja sam nosila svoj divni zeleni laneni kostim, šta da vam pričam. Osećala sam pesak u kosi, koja je toliko svetla da će se sigurno isprljati. Joj, kakvo mesto. Već me je duša bolela za vodokotlićem u toaletu i mašinski opranim vešom i drugim prostim stvarima u životu koje sam uzimala zdravo za gotovo.

Ljudi su nam žurno pokazivali na nekakvo natkriveno zemljano dvorište, za koje se ispostavilo da je očeva crkva. Baš imamo sreće: crkva od blata. Međutim, obožavanje nije bilo na dnevnom redu te večeri, da vam kažem. Završili smo u metežu pod slamnim krovom i umalo sam vrisnula kad sam shvatila da ne držim majčinu ruku, već debelu crnu kandžu – stranca! Ono u šta sam verovala nestalo je. Totalno sam se prepustila i zemlja mi je zaigrala pod nogama. Panično sam gledala unaočulo kao Crni Lepotan* zarobljen u plamenu. Konačno sam spazila majčinu belu bluzu kako pored oca vijori kao zastava „Predajemo se!“. Onda sam, jedan po jedan, našla i pastelne obrise svojih sestara, nalik balonima, ali na pogrešnoj žurci, ljudi moji. Tada sam shvatila da sam na brodu očajnika. Otac je, s druge strane, verovatno bio ispunjen dubokom zahvalnošću, koja se prosto prelivala iz njega. I hvalio je Isusa za ovu prigodu u kojoj smo svi morali da damo sve od sebe.

Očajnički nam je bilo potrebno presvlačenje – dodatni donji veš i haljine zaista su nas umarali – ali uopšte nije postojala mogućnost za to. Nikakva. Samo nas je opet usisao vrelli pan-demonijum. Nisam imala pojma gde su završili naši koferi i platnene torbe. Moj pribor za vez i pincete za obrve visili su mi oko vrata u futrolji od voštanog platna i ugrožavali su i mene i ostale u gužvi. Konačno nam je dopušteno da se, koliko god je

* Konj, junak istoimene priče Ane Suel. (Prim. prev.)

bilo moguće bez opasnosti po život, stisnemo oko stola na klizavu klupu od grubog balvana. Prvi dan u Kongu, a moj sasvim nov otrovnozeleni laneni kostim s četvrtastim sedefnim dugmadima pripremao se da otegne papke. Morali smo toliko da se stisnemo uz druge ljude da nismo mogli da dišemo, čak i da smo hteli, budući da bismo navukli svaku moguću zarazu koja je kružila naokolo. Još nešto što je trebalo da ponesemo: listerin. Četrdeset pet odsto manje nazeba. Dreka glasova i čudnih ptica bubnjala mi je u ušima i prepunila mi glavu. Osetljiva sam na bilo kakvu buku – i od buke i od jakog sunca dobijam glavobolju, ali je do tada bar sunce zašlo. U suprotnom bih verovatno sledila primer Rute Mej i onesvestila se ili povratila, što su dva njena velika postignuća toga dana. Osećala sam štipanje u vratu, a srce mi je udaralo kao bubanj. Na jednom kraju crkve zapalili su ogromnu, tutnjeću vatru. Uljast dim prepokrio nas je kao mreža, spuštajući se sa slamnatog krova. Njegov smrad bi udavio svaku moguću životinju koju uopšte možete da zamislite. Unutar svetlonarandžastog plamena videla sam obris nečeg tamnog kako se probodeno obrće, a svoje četiri ukrućene noge izbacilo je u vapaju za pomoć. Moja ženska intuicija rekla mi je da mi sleduje da umrem sada i ovde, ne osetivši čak ni majčin dlan kako mi uklanja znoj sa čela. Setila sam se nekoliko navrata – priznajem – kad sam se namerno razbolevala da bih izbegla školu ili crkvu. Sada mi je prava vatra udarala u slepoočnicama, a sve groznice za koje sam se molila konačno su nameravale da mi dođu glave.

Odjednom sam shvatila da me za vrat štipa majka. Okupila nas je sve četiri nadohvat svojih dugačkih ruku: Rutu Mej, mene, i moje sestre Leu i Adu – Ruta Mej je još mala, naravno, ali su Lea i Ada povelike bliznakinje, mada je Ada niža, jer je hendikepirana. Uopšte nemam pojma kako je majka uspešla sve da nas pohvata. A udaranje mog srca nije poticalo od mog srca, konačno sam shvatila, već od bubnjeva. Muškarci su

udarali u velike balvanolike bubnjeve, a žene su pevale visoke, drhtave melodije, kao ptice poludele od punog meseca. Pisma na njihovom sopstvenom jeziku smenjivala se između vodilje i ostatka grupe. Zvučalo je toliko čudno da sam jedva shvatila da slede melodiju hrišćanskih himni „Napred, Hristovi vojnici“ i „Kakav mi je samo prijatelj Isus“, od čega sam se naježila. Pretpostavljam da su imali pravo da ih pevaju, ali evo u čemu je stvar: upravo pred našim očima, u svetlosti vatre, neke su žene stajale grudi golih kao krejino jaje. Jedne su plesale, a druge su se prosto muvale kuvajući, kao da golotinja nije ništa posebno. Prolazile su tamo-amo s loncima i bokalima, sve gologrude i neposramljene. Bile su vrlo zauzete životinjom u vatri, čerečile su je i mešale s nečim što se pušilo u loncu. Kad god bi se sagnule, njihove teške dojke klatile bi se kao baloni puni vode. Odvrćala sam pogled od njih, i od gole dece koja su se čvrsto držala za njihove duge nabrane suknje. Stalno sam upućivala upitne poglede ocu. Da li se ja jedina ovde raspadam od šoka? Suzio je oči i stisnuo vilice, kao kad počinje da peni od besa, samo što nikad ne znate kako će se to završiti. Obično tako da poželite da propadnete u zemlju, samo da se izbavite.

Posle podugačke hit-parade takozvanih himni, spaljena životinja izvađena je iz vatre, stavljena na, takoreći, tiganj i sasvim izmešana s nekom sivkastom tinjajućom masom. Zatim su to počeli grubo da bacaju u limene tanjire ili zdele ispred nas. Kašike koje su nam dali bile su velike metalne kutlače za supu, za koje sam znala da mi ne mogu stati u usta. Imam vrlo mala usta, umnjaci mi niču skroz nakrivo. Pogledom sam potražila nekog s kim bih menjala kašiku, ali svega mi na svetu, niko osim naše porodice nije imao nikakvu kašiku! Nisam se ni usudila da nagađam šta su ostali namerili da rade sa svojom hranom. Većina je ionako još čekala na posluženje, kao ptice u divljini. Držali su svoje prazne metalne zdele ili ratkapne ili šta god, i veselo u njih udarali kao u bubnjeve. Zvučalo je kao čitav raštimovani orkestar, jer je svačiji tanjir bio drugačiji.

Ruta Mej je dobila malu, sićušnu šolju, i znala sam da je prezire, jer je zbog nje više ličila na bebu.

U celoj gunguli neko je govorio engleski. To sam ukopčala iz čista mira. Bilo je skoro nemoguće ustanoviti šta se dešava, jer su ljudi oko nas pevali, plesali, udarali u tanjire, mahali rukama napred-nazad kao drveće u uraganu. Međutim, pored vatre na kojoj su kuvali, ugljenocrn muškarac u žutoj košulji s podvrnutim rukavima mahao nam je i vikao iz sveg glasa: „Dobro došli! Želimo vam dobrodošlicu!“

Iza njega je stajao još jedan čovek, mnogo stariji i obučen kao da nije s ovoga sveta – imao je visoki šešir i naočari, bio je umotan u nabranu haljinu i mlatio je repom neke životinje napred-nazad. Vikao je nešto na njihovom jeziku i svi su malčice umuknuli.

„Prečasni i gospođo Prajs i njihova deco!“, vikao je mlađi muškarac u žutoj košulji. „Dobro ste došli na našu gozbu! Danas smo ubili kozu u čast vašeg dolaska. Uskoro će stomake da vam napuni naš *fufu pili-pili*.“

U tom času su, elem, polugole žene iza njega prosto prsnule u tapšanje i veselje, kao da nisu više mogle da obuzdavaju svoju radost zbog mrtve koze.

„Prečasni Prajse“, rekao je čovek, „molim vas da izgovorite molitvu zahvalnosti za ovu gozbu.“

Pokretom ruke pozvao je oca da pride, ali se činilo da ocu i ne treba poziv. Već je bio na nogama, popeo se na stolicu, pa je izgledao visok tri metra. Bio je u košulji kratkih rukava, što nije bio neobičan prizor, jer se on dobro oseća u svom telu i sklon je da u žaru propovedi skine i baci svoj sako. Umalo da zaboravim: pod košuljom je još nosio brojna smrtonosna oružja.

Otac je polako podigao ruku iznad glave, poput onih bogova u starom Rimu što su se spremali da pošalju gromove i munje. Svi su ga gledali, smešili se, tapšali, mahali rukama iznad glava, ispred golih grudi i sve po redu. Onda je prozborio. Nije to bio govor koliko rastuća oluja.

„Gospod“, rekao je niskim i pretećim glasom, „sedeći na oblaku lakom doći će u Egipat.“

Ura! – svi su klicali, ali sam ja osetila čvor u stomaku. Opet je poprimao onaj izgled, čoveče, kao: Evo Mojsija koji trupka sa planine Sinajna-naj i nosi deset svežih načina da vam upropasti život.

„U Egipat“, vikao je sve jače, zapevajućim propovedničkim glasom, visoko pa duboko, onda opet više pa dublje, tamo-amoo kao testera koja seče balvan, „i u *svaki* ugao zemlje gde *Njegova svetlost*“ – otac je zastao, zureći u okupljene – „gde *Njegova svetlost* tek *treba* da *padne!*“

Zastao je da udahne i nastavio, klateći se sasvim blago dok je glasno pojava: „Gospod *stiže* u obličju Svojih *milostivih anđela*, izaslanika Svoje *svetosti* u *gradove* u ravnici, gde *Lot* obitavaše među *grešnicima!*“

Klicanje se stišalo. Sada su mu svi poklanjali pažnju.

„A *reče* Lot *grešnicima* koji se *okupiše* pred njegovim vratima: *Nemojte, braćo, činiti zla! Jer grešnici Sodome* u svojoj *zloj želji* navališe na vrata njegovog *doma.*“

Naježila sam se. Naravno, znala sam Glavu 19 Postanja, jer nas je stalno terao da je prepisujemo. Gadi mi se deo kad Lot nudi svoje nevine kćeri grešnom ološu, da s njima rade šta hoće, samo da poštede Božje anđele i da ih ostave na miru. Kakva je to trampa? A i njegova jedna žena, naravno, pretvorila se u stub soli.

Međutim, otac je sve to preskočio i prešao pravo na kobne posledice: „*Izaslanici* Gospodnji *uništiše* grešnike, koji *nesmotreni* izadoše Bogu pred oči, *nesmotreni u svojoj golotinji!*“

Onda je zastao, zapravo se potpuno zaledio. Svoju veliku ruku ispružio je prema pastvi, mameći je. Drugom rukom je pokazao na ženu blizu vatre. Njene velike ravne dojke opušteno su visile preko njenog grudnog koša, kao da ih je neko pritisnuo peglom, ali se činilo da uopšte nije svesna toga. Nosala je dugonogo dete koje je objahalo njen kuk, a slobodnom rukom

se češkala po svojoj kratkoj kosi. Nervozno se obazirala unakolo, jer su se sve okupljene oči povele za očevim optužujućim zurenjem u njenu nagost. Poskočila je u kolenima, pomerivši veliko dete naviše na kuk. Dečakova glava se zaklatila. Kosa mu je štrčala u crvenkastim pramenovima i izgledao je ošamućen. U beskrajno dugoj tišini njegova majka je stajala u centru pažnje, zabacujući glavu unazad od straha i zbunjenošti. Konačno se okrenula, uzela dugačku drvenu kašiku i počela da meša čorbu u kazanu.

„*Golotinja*“, ponovio je otac, „i *crnilo* u *duši*! Jer hoćemo da *zatremo* mesto ovo, jer je *vika grešnika* velika pred *licem* Gospodnjim.“

Niko više nije ni pevao ni klicao. Bilo da su shvatili šta znači „vika grešnika“ ili nisu, sada se niko nije usuđivao ni da zucne. Nisu čak ni disali, ili se bar tako činilo. Otac mnogo može da postigne prosto bojom svoga glasa, verujte mi. Žena s detetom na kuku i dalje je bila okrenuta leđima i bavila se hranom.

„I izađe Lot i kaza onima što vrli behu.“ Sad je otac koristio svoj nežniji, smireniji glas. „I kaza im Lot, 'Ustajte! Idite iz ovog mračnog mesta! Krenite i idite u svetliju zemlju!'“

„O, Gospode, dozvoli nam da se pomolimo“, zaključio je, naglo se ponovo spuštajući na zemlju. „Gospode, daruj da se dostojni među nama uzdignu iznad pokvarenosti i da iz tame izađu u čudesnu svetlost našeg Svetog Oca. Amen.“

Sva lica su i dalje bila okrenuta ka mom ocu, kao da su ona sjajne tamne biljke, a njegova glava sunce. No njihov izraz se sporo spustio od radosti preko zbunjenosti do straha. Sada su, kad je čarolija nestala, ljudi počeli da mrmljaju i da se muvaaju. Nekoliko žena zadiglo je svoje omotane saronge i, uvezavši ih napred, pokrile su grudi. Ostale su okupile svoju bosonogu decu i pomerile se u pomrčinu. Pretpostavljam da su se uputile kući, u krevet, bez večere.

Vazduh nad našim glavama potpuno se umirio. Nije se čuo ni šušanj, osim zrikavaca u gustoj tamnoj noći.

Pa, sada nije ostalo ništa drugo nego da se klopa. Dok su nas svi gledali, moje sestre i ja uzele smo velike metalne kašike. Poslužili su nam čorbu koja nije ličila ni na šta, tek mokre grudve nagurane u usta, koje je trebalo da sažvaćem u lepak. Međutim, kad sam to probala, istog trenutka se grudva pretvorila u snažnu vatru na mom jeziku. Pržila mi je bubne opne iznutra. Suze su mi potekle iz očiju i nisam mogla da gutam. Ovo će se pretvoriti u čisti napad cmizdrenja, osećala sam, za devojkicu koja se ove godine samo nadala žurci za „slatkih šesnaest“ i ružičastom kompletu od mohera.

Ruta Mej naglas se zagrcnula i složila groznu facu. Majka se nagnula da bi je, mislila sam, potapšala po leđima, ali je umesto toga prošaputala najgorim, siktavim glasom: „Devojke, budite učtive, čujete li me? Žao mi je, ali ako ispljunete to, izudaraću vas na mrtvo ime.“

I to kaže *majka*, koja u životu nije digla ruku na nas! Oh, shvatila sam, upravo tada, naše prve večeri u Africi. Sedela sam snažno udišući, držeći u ustima čist, grozan ukus nečega zapaljenog i čuperak krutih dlaka s izgorele kože mrtve koze. Čvrsto sam zatvorila oči, ali čak su mi i tada suze tekle. Oplakivala sam grehe svih onih koji su doveli moju porodicu na ovo užasno tamno kopno.

Ada Prajs

Svanuće je prevruće, zloće su opčinjujuće: to je jutro. Kongoanski ružičasto. Bilo koje jutro, svako jutro. Vazduh boje ružinih pupoljaka, pun ptičje pesme i ogavno izbrazdan vatrama na kojima se kuva doručak. Široka crvena traka zemlje – takozvani drum – ispružena pred nama, teoretski bez prekida vodi odavde do nekog dalekog mesta. Međutim, u mojim Ada-očima to je ravna traka isečena u komade – pravougaonike i trapeze – razgraničene tankim crnim senkama srušenih stabala palmi. Kroz Ada-oči, oh, svet je prvoklasno pretrpan bojama i oblicima koji se bore za pažnju prepolovljenog mozga. Parada nikad ne prestaje. Na izmešane komade puta iz grmlja iskoračuju mali petlovi iz džungle i kukuriču. Tresu svojim nogama, kočoperno petličasti, kao da još nisu čuli za dvonožne zveri koje će im porobiti žene.

Kongo se koprca nasred sveta. Sunce izlazi, sunce zalazi, tačno u šest. Sve što se satvori svitanjem raspadne se pre noći: petao se vraća u šumu, vatre se gase, ptice pevaju ku--ku-ku, sunce utone, nebo krvari, onesvešćuje se, potamni, ništa ne postoji. Pepeo pepelu.

Selo Kilanga proteže se duž reke Kvilu, u obliku dugačkog niza kućica od blata, postavljenih jedna za drugom pored

usamljene crvene zmiје prljavog puta. Svud oko nas uzdižu se drveće i bambus. Lea i ja smo kao bebe imale dugu, šaroliku nisku raznobojnih perli za kindurenje, koja bi se raspala kad bismo se svađale oko nje i razletela se u zmijoliku liniju bobica u blatu. Tako je i Kilanga izgledala iz aviona. Svaka crvena kućica od blata čuči usred svog crvenog blatnjavog dvorišta, jer je zemljište u selu potpuno iskrčeno i glatko poput cigle. Da bi ljudi lakše videli i ubili naše drugarice zmiје kad dođu po svoje, rečeno nam je. Tako je Kilanga dugačak, nizak, očišćen zmijobran. Sve kolibe u dugačkom nizu kleče prema istoku, kao da se mole za odlaganje rušenja – ne baš prema Meki, nego na istok prema jedinom putu kroz selo i prema reci iza svega toga, roze svanuće iznenadujuće.

Zgrada crkve, scena naše skorašnje gozbe, smeštena je na kraju sela. Na drugom kraju je naša kuća. Stoga, kada se porodica Prajs šeta do crkve, njeni članovi mogu usput da zavire u kuće doslovno svih seljana. Svaka kuća ima samo jednu četvrtastu sobu i slamnati krov, pod kojim bi mogli da obitavaju srodnici Robinzona Krusoa. Međutim, ovde niko ne boravi pod krovom. Zapravo, u prednjim dvorištima – svet se svodi na tvrdo crveno blato pod bosim nogama – mršave umorne žene, odevene i zapuštene na sve zamislive načine, džaraju svoje vatrice i kuvaju. Grupice dece, podivljale, nabujale, prepadaju užasnite male koze, rasteruju ih po putu tek da bi se koze oprezno vratile i opet bile rasterane. Muškarci sede na vedrima i zure u bilo šta što se upravo događa. Uobičajeni prolaznici su žene koje tumaraju niz put s gomilom pažljivo uravnoteženih zavežljaja na glavi. Te žene su čudesni stubovi: negiraju gravitaciju dok nose čarobnjačku verziju savršene tegobnosti. Mogu da sede, stoje, razgovaraju, štapom priprete pijancu, posegnu iza svojih leđa da bi uzele bebu na podoj, a da im ne padnu njihovi visoko naslagani zavežljaji. One su kao balerine nesvesne da su na sceni. Ne mogu da odvojim pogled od njih.

Kad god žena odluči da napusti svoje širom otvoreno, nebranjeno dvorište, bilo da bi radila u polju ili obavila nešto

na brzinu, prvo mora da se upristoji. U tu svrhu, čak i ako već nosi obmotanu suknju, uzeće iz kuće još jednu veliku kvadratnu tkaninu, koju će omotati oko prve suknje – pokrivši noge skroz do risova – u obliku dugog uskog saronga, uvezanog upravo ispod golih dojki. Tkanine su živo dezenirane, a kombinacije su toliko neugodne da mi od toga zvone uši: jedno-bojno ružičasto s kariranim narandžastim, recimo. Razularene udarene boje, i bilo da su vam lepe ili odurne, u njima žene izgledaju veselije i manje iscrpljene.

Visoki zid od slonovske trave,* pozadina scene u Kilangi, uzdiže se iza kuća i zaklanja od pogleda sve osim daljine. Sunce koje visi nad njim po podne je ružičasta, okrugla tačka u dalekoj beloju magli u koju možete da zurite i da ne budete zaslepljeni. Čini se da je prava zemlja gde sija pravo sunce negde drugde, daleko odavde. A istočno od nas, iza reke, leži bujni nabor tamnozelenih brežuljaka, preklopljenih jedan preko drugog kao stari dobri stolnjak, i nestaje u maglovitom bledom plavetnilu. „Vrebaju kao Sudnji dan“, kaže naša majka, zastajući da nadlanicom obriše znoj sa čela.

„Ovo je mesto izašlo iz knjige s pričama“, moja bliznakinja Lea voli da obznani u odgovor, širom otvarajući oči i zatičući svoju kratku kosu iza ušiju, kao da želi da vidi i čuje ma i najmanju sitnicu što bolje. „A ipak baš naša porodica, porodica Prajs, živi ovde!“

Potom dolazi sledeća primedba od moje sestre Rute Mej: „Niko ovde nema mnogo zuba.“ I konačno od Rahele: „Jao, ljudi, probudite me kad se završi.“ I tako porodica Prajs iznosi svoja mišljenja. Svi osim Ade. Ada unosi svoje mišljenje. Ja sam ona koja ne govori.

Otac Naš govori u ime svih nas, koliko se meni čini. A sada i ne govori bogzna koliko. Njegov čekić se pretvorio u bačen kilogram – kilogram i po gvožđa, jer izgleda da u

* Vrsta visoke afričke trave (*Pennisetum purpureum*). (Prim. prev.)